

УДК 355/359

О. Потіха, канд.іст.наук

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ДОЛІ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

О. Potikha, PhD

THE FATE OF UKRAINIAN CHILDREN IN THE TEMPORARY OCCUPIED TERRITORIES OF UKRAINE

Вже понад дев'ять років українці потерпають від російської агресії, а з 24 лютого 2022 р. – від повномасштабного вторгнення на територію України. Найбільш вразливою категорією населення, яка страждає від бойових дій та політики окупаційної влади, є діти. Вони стали свідками насильства, голоду та евакуації зі своїх домівок, смертей своїх рідних і близьких. Через блокаду та обмеження на переміщення в районах, які контролюються ворожою стороною, багато дітей залишилися без достатнього харчування, втратили можливість отримати повноцінну освіту та медичну допомогу.

За словами повноваженої Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації Д. Герасимчук понад 7,5 млн українських дітей, які проживали на території України до початку повномасштабного вторгнення РФ, постраждали [2]. За даними ЮНІСЕФ, війна перервала освіту для понад 5 млн маленьких українців, а близько 1,5 млн дітей нині відчувають наслідки війни. Вони стали жертвами психологічного насильства, переживають стресові ситуації та мають складнощі зі здоров'ям [3]. Від жаків війни – повсюдних вбивств, каліцтв, викрадень, сексуального насильства, вербування окупантами до збройних угруповань, ударів по школах і лікарнях, – продовжують потерпати діти, які перебувають в зоні бойових дій та на окупованих територіях. За офіційними даними від початку повномасштабної війни в Україні загинуло 468 дітей і 947 – поранені, 404 дитини вважаються зниклими [1]. На жаль, систематичний характер має процес вивезення українських дітей на територію Росії. Так, у перші два місяці повномасштабного вторгнення росіяни вивезли з окупованих районів Донецької та Луганської областей 2389 дітей [5], а станом на 10 квітня 2023 р. на території РФ перебуває 19384 незаконно вивезених дитини, які пройшли процес депортації, з них 4396 дітей-сиріт [10]. В результаті тривалого розслідування Мінреінтеграції встановило особи росіян, які незаконно всиновили викрадених українських дітей-сиріт. Йдеться про десятки російських громадян, зокрема мешканців Московської області, які незаконно всиновлювали вкрадених в Україні дітей. Процес повернення українських дітей надзвичайно складний і тривалий, у ньому задіяні державні структури і міжнародні організації. Так, в березні поточного року матері, яка раніше перебувала у російському полоні, повернули 9-річну доньку та 17-річного сина [1]. Нині у законний спосіб вдалося повернути в Україну 361 дитину, які зараз перебувають в безпеці зі своїми родинami.

Ситуація з викраденням маленьких українців стає дедалі трагічнішою. 8 квітня минулого року уповноважена Верховної Ради України з прав людини Людмила Денісова повідомила про більш як 120 тисяч українських дітей, – сиріт і тих, хто має батьків, – силоміць вивезених з окупованих територій до Росії [5]. Нині, на превеликий жаль, цифра зросла ушестеро. Як повідомляє інтернет-портал «Діти війни» на основі інформації з відкритих російських джерел, з України депортовано 744 тис. українських дітей [1]. На жаль, точну кількість постраждалих дітей встановити неможливо через активні бойові дії та тимчасову окупацію частини території України.

III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

Яка доля українських дітей на тимчасово окупованих територіях України і тих, які опинилися далеко від рідних домівок? 28 березня поточного року Центр національного спротиву (ЦНС) оприлюднив мапу таборів, куди росіяни вивозять депортованих українських дітей (Рис. 1).

Мапа показує розміщення 45 дитячих й 12 мілітарних таборів, розташованих в Росії, а також на тимчасово окупованій території Криму та Луганщини. Серед мілітарних центрів деякі знаходяться у Чеченській республіці: Дитячий оздоровчий табір «Гірський ключ», ДБЗ «Республіканський спеціалізований центр для дітей з особливими потребами», Російський університет спецназу. У Росії: Центр «Курсант» у Новосибірську, Центр військово-спортивної підготовки «Русь» – Пермський край, Обласний дитячо-юнацький центр «Аванпост» – Тюменська область, Парк-готель «Колкунове» – Тверська область, Пейнтбольний клуб «Тактика» та Полігон команди ІЗСБ – Московська область, а також табір «Лісові простори» на Луганщині [7].

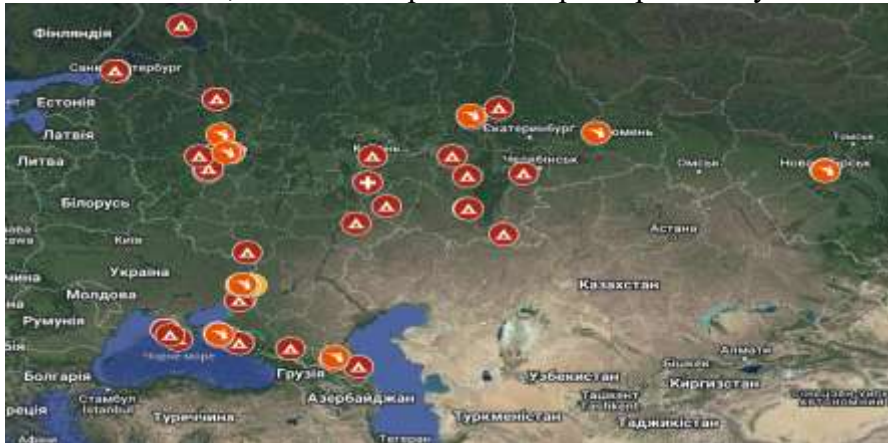

Рис.1 Російські табори «перевиховання» українських дітей (за даними ЦНС)

До таборів потрапляють діти-сироти, при цьому деякі з яких стали такими внаслідок вбивства їх батьків самими окупантами; діти з інтернатів, які мають рідних в Україні, проте їх вивозять силоміць; діти батьків, які не пройшли фільтрацію й потрапили до російських катівень та інші категорії дітей [11]. Географія обраних РФ таборів вказує на систематичний характер та заздалегідь підготовлений процес депортації неповнолітніх з України. Попри те, що російська пропаганда стверджує про вимушений крок й евакуацію дітей, насправді, дітей вивозять постійно, як з прифронтових, так і з віддалених від бойових дій районів. Існують домінуючі скоординовані державою-агресором наративи, згідно яких дітей з України переселили до Росії: «евакуація» дітей-сиріт та державних підопічних з українських закладів, підконтрольних Росії після лютого 2022 року, та із закладів, які вже перебували під контролем довірених осіб Росії до вторгнення; переселення дітей до таборів, часто за початковою згодою батьків та опікунів; переміщення дітей до Росії для надання передбачуваної медичної допомоги, включаючи дітей, які до лютого 2022 р. проживали в державних закладах України, які перейшли під контроль Росії [9].

Сельська лабораторія гуманітарних досліджень (Yale Humanitarian Research Lab) в рамках проєкту Conflict Observatory (програма, яка підтримується Державним департаментом США) 14 лютого 2023 р. опублікувала незалежний звіт, в якому детально описується величезна мережа керованих Росією закладів і процесів, які використовуються для переселення тисяч українських дітей до територій, підконтрольних російському уряду [8, 9]. Основною метою таборів є політичне перевиховання українських дітей. Операція централізовано координується Федеральним урядом Росії і включає всі рівні влади.

III Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки»

В таборах, за задалегідь підготовленою програмою, дітей навчають російської історії, російську державну символіку, зокрема гімн, подають їм викривлене трактування війни в Україні, здійснюють ідеологічну «обробку» свідомості українських дітей. А найбільш патріотично налаштовані діти піддаються тортурам, психологічному тиску. Як стверджують у ЦНС, метою таких програм є створення особливо жорстоких й вірних режимів підлітків, яких згодом можна буде використовувати проти їх Батьківщини [11].

На тимчасово окупованих територіях продовжуються заходи з боку окупаційних адміністрацій, які спрямовані на примусову інтеграцію українських дітей та молоді у російський соціокультурний простір. Так, від початку червня 2022 р. російська політична партія «Єдина Росія» реалізовує проєкт відкриття додаткових спеціалізованих закладів, т.зв. «дитячих дозвільних центрів». Станом на початок 2023 р. такі заклади були відкриті у 12 населених пунктах на тимчасово окупованих територіях півдня та сходу України, зокрема 25 березня такий пункт був відкритий у м. Мелітополь [6]. А на тимчасово захоплених землях Запорізької області ворог анонсував створення «Добровольчої молодіжної дружини» в межах псевдогромадського руху «ЮгМолодой» Окупанти заявили, що юні дружинники повинні надавати допомогу з охорони громадського порядку, співпрацювати з «поліцією» та окупаційною владою [4]. Фактично це мілітаристичне юнацьке угруповання в рамках ідеологічної політики окупантів щодо української молоді. Окупаційна влада планує розширити пропагандистську діяльність серед молодих українців на тимчасово окупованих територіях, організувавши молодіжний рух «Двіженіє первих» – російський аналог комсомолу. Лише на Донбасі у 2023 р. заплановано створити близько двохсот осередків [3]. Молодіжний рух необхідний для пропаганди та якнайшвидшої «інтеграції» захоплених регіонів України в «руській мір».

Отже, країна-агресорка прагне знищити національну ідентичність маленьких українців, піддаючи їх науковій, культурній, патріотичній та військовій освіті, орієнтованій на Росію. Державні структури України та Управління Верховного комісара з прав людини ООН більше року розслідують процес насильницької депортації дітей з України та доводять, що дії РФ протирічать фундаментальним принципам захисту дітей в умовах війни, є потенційними порушеннями Конвенції про права дитини і Женевської конвенції і можуть трактуватися як воєнні злочини та злочини проти людяності

Література

1. Державний портал «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення: 11.04.2023)
2. Війна в Україні штовхає ціле покоління дітей до краю прірви – UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/war-ukraine-pushes-generation-children-brink-warns-unicef>
3. Окупанти планують витратити 18,5 млрд рублів на промивання мізків українським дітям. URL: <https://sprotyv.mod.gov.ua/2023/03/21/okupanty-planuyut-vytratyty-185-mlrd-rubliv-na-promyvannya-mizkiv-ukrayinskym-dityam/>
4. Окупанти створили ще одне підліткове мілітарне об'єднання на ТОТ. URL: <https://sprotyv.mod.gov.ua/2023/03/24/okupanty-stvoryly-shhe-odne-pidlitkove-militarne-obyednannya-na-tot/>
5. Потіха О., Дубровська В. Українські діти війни. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: Збірник тез II Міжнародної наукової конференції*, 21-22 квітня 2022 р. Упорядники: А.А. Криськов, В.В. Вишньовський та Н.В. Габрусєва. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2022. С. 54-56.

6. Росіяни продовжують ідеологічну обробку українських дітей. URL: <https://sprotyv.mod.gov.ua/2023/03/30/rosiyany-prodovzhuuyut-ideologichnu-obrobku-ukrayinskyh-ditej/>
7. Російські табори «перевиховання» українських дітей. URL: <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1GLwnLPtWow4JPiB-w0MzV4jXnYonifk&ll=56.39562469852851%2C61.23356543138239&z=4>
8. У Росії українських дітей «перевиховують» в таборах. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64646643>
9. Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children. URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/children-camps-1>
10. Формується міжнародна коаліція для повернення українських дітей-сиріт. <https://minre.gov.ua/2023/04/10/formuyetsya-mizhnarodna-koalicziya-dlya-povernennya-ukrayinskyh-ditej-syrit/>
11. ЦНС створив мапу таборів, куди росіяни депортують українських дітей. URL: <https://zn.ua/ukr/war/tsns-stvoriv-mapu-taboriv-u-jaki-rosijani-deportujut-ukrajinskikh-ditej.html>

УДК 159.953.5

Г. Радчук, д-р психол. наук, проф.

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
Україна*

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

H. Radchuk, Dr. of Psychology, Prof.

PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF TEACHERS DURING THE WAR

Війна є травмівною подією, що викликає почуття безпорадності й незахищеності, впливаючи на свідомість кожної людини та її ставлення до світу, спричиняючи хронічні стресові розлади. В умовах війни вчитель, як ніколи стає важливою людиною в житті школярів. Це, безперечно, складний час для вчителів, які попри стрес та небезпеку продовжують проводити заняття часто у дистанційному режимі, і для дітей, частина з яких були змушені покинути свої домівки. Чуйне ставлення до проживання війни у життєвому досвіді, іноді трагічному, кожного суб'єкта освітнього процесу є визначальним чинником почуття захищеності та мотивації до навчання [1].

Відтак, якість освіти зараз визначає передовсім створення комфортного, психологічно безпечного освітнього середовища. За цих обставин важливо усвідомити, що в умовах війни дуже важливою професійною компетентністю педагога є здатність підтримати учнів, убезпечити від розчарувань, підсилити відчуття контролю над сьогоденням і майбутнім. Нинішні учні потребують педагога насамперед психологічно стійкого, який би міг стати для них особистістю, яка допоможе відновити жагу до знань, тим плечем, на яке можна спертися, коли бракує власних сил, та сприятиме розвитку резильєнтності кожної дитини заради збереження психічного здоров'я в умовах впливу надскладних стресогенних чинників.

Завдання створення безпечного освітнього середовища як системи психолого-педагогічних умов, впливів і можливостей, які забезпечують захищеність особистості від прямого чи опосередкованого негативного впливу травмівних ситуацій на фізичне та психічне здоров'я особистості, є дуже важливими для сучасної освіти. Задоволення потреби в безпеці, стабільності, визначеності, прогнозованості та довірі до оточення – підґрунтя для задоволення усіх інших значущих потреб.